



gospodarske, obrtniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi poli. Veljajo v tiskarnicijemane za celo leto 3 gld. 60 kr., za polleta 1 gld. 80 kr., za četrtrleta 90 kr. pošiljane po pošti pa za celo leto 4 gld. 20 kr., za pol leta 2 gld. 20 kr., za četrtrleta 1 gld. 15 kr. nov. den.

V Ljubljani v sredo 5. septembra 1866.

Gospodarske stvari.

Pet poglavitnih potreb novega vrta.

Vrte imajo ljudje prav radi; to se vidi v tem, da marsikdo peščico svoje zemlje za to obrne, da si napravi vrtec. Al vsakdo ne gleda na to: ali je tudi kraj, kjer ga naredi, vrtnarstvu ugoden.

Pet poglavitnih reči je, ki so neobhodno potrebne, ako hočeš, da si ti dobro sponaša vrtec; te so: zrak, svetloba, toplota, voda in varnost.

Dajmo o vsaki besedico spregovoriti.

Zrak, to je, dober zrak je prvi pogoj rastlinskemu življenju. Kakor človek brez dobrega (čistega) zraka in brez tega, da se stanovališča njegova vsaki dan prezračijo, hirati in bolehati začne, taka se godi tudi vrtnim rastlinam, ako so v slabem ali pa v zaprtem (zatuhlem) zraku. Blizo gnojišč, med hleve, za visoke zidove ne naredi vrta. Ako ima vrt tvoj tako lego, pa ti drevesa in druga zelišča ne rastejo veselo, iskal bodeš drugih vzrokov, ki so jim škodljivi, a tega ne veš, da pomanjkanje čistega zraka je prva ovira vesele in zdrave rasti.

Svetloba pa je tudi potrebna, pa ne samo cveticam, temuč tudi drevju. Al tū ne mislimo popolne temnote, ampak tiste zapreke, ki delajo, da je vrtec tvoj v senci. Senca je sicer povsod, tiste sence pa, ki se spreminja po dnevu, ne mislimo tukaj, ampak tiste sence se bojimo, ktera je skor celi dan na našem vrtu. Navaden pregovor je: „senca morí“, to je, senca zatira in kvari rastlino, ki stoji v senci.

Da vrt potrebuje dosti in pripravne vode, tega menda ni treba še le dokazovati, brez vlage trpijo rastline žejo; njih žeja je suša, suša pa tudi kakor senca morí rast. Šo letine, v katerih ni treba veliko prilivati; so pa tudi take, da nebó ne priliva, kolikor je treba, — da tedaj človek mora pomagati. Treba tedaj, da je na vrtu vodnjak (štirna), kapnik (cisterna), ali da kak potok ni daleč od vrta. Čas je kapital za vsacega človeka; kjer ni vode blizo, rado se zanemarja prilivanje.

Brez toplote ni življenja v rastlini; brez toplote vse otrpne. Najbolj naravno in najcenejšo toploto daje nam solnce. Solnce ima s svetlobo in toploto toliko moč do rastlinstva in živalstva, da je vse mrtvo ondi, kjer solnca ni. Ako imaš cvetlice v loncih, lahko jih prenašaš sèm ter tjà, da jim privoščiš svetlobe in toplote; a druga je z vrtom; njega ne moreš prestavljati, tedaj glej, kadar nov vrt napravljaš, da ga narediš na osolnčje.

Konečno še priporočamo varnost. Ako je vrt blizo hiše, dobro! Sicer je pa ograja potrebna, pa tudi še varha potrebuje vrt, kadar so pridelki v nevarnosti, da jih okrade tat; pa tudi zavoljo živine treba je vrtu meje.

Gospodarske skušnje.

* Kako se dajo kosti hitro v gnoj predelati. — Na pripraven kraj razsuj prsti; na prst nasuj neugašenega apna, in na to položi kosti, na kosti nasuj zopet neugašenega apna, na apno prsti, na prst apna in na apno zopet kosti in tako naprej. Vsaka plast ali lega naj je pol čevlja na debelo. Tako narejeni kup pokrij zgorej in na stranéh s prstjo, da ne more zrak blizo. In tako bojo začele kosti prsteneti. Le kadar je vreme prav suho, polij ta kup včasih, najbolje je z gnojnico. Čez malo tednov apno razjé kosti, da razpadejo. Potem razmeči kup, da se vse skupaj še bolje pomeša, in ta gnoj zvozi na polje. Čudil se boš, kako dober da je! — Ako pa temu kupu še živinskega ali človeškega blata primešati hočeš, naredi ga kje, da je deleč od hiš, kajti taka vročina se napravi v njem, zlasti ako si primešal konjskega gnoja, da ti kup začne s plamenom goreti, kadar ga odpreš.

* Kako mlečne posode čediti. — Ako gospodinja leséne mlečne posode še tako dobro izmiva, jih vendar popolnoma očediti ne more, ker se mleko zarine v luknjice lesá. Ko se pa to zgodi, se začnó ti mlečni drobci v luknjicah kisati in nazadnje gnjiti; to pa stori, da se v tacih posodah potem mleko ali smetana pokvari, potem pa se tudi sirovo maslo (puter) spridi ali se ga manj naredi. Dr. Lehman (v službenem listu za gospodarske saksonske družbe) priporoča za to natronov lug (Natronlauge) ter pravi, da ga ni boljšega pomočka. Dela naj se pa tako-le: Latvice ali pinje naj se s kropom poparijo, potem pa na zraku posušé; potem pa naj se poplaknejo z natronovim lugom, kateri naj nekoliko minut stoji v latvici ali pinji. Ko se je iz posod vlil ta lug, naj se še enkrat pomijejo s čisto vodo. Za pinjo, ktera drži kakih 15 do 20 bokalov, se potrebuje k večjemu pol kozarca natronovega luga, kateri se še pomeša z nekoliko bokali vode.

O šolah za kmetijstvo.

Ker tudi pri nas pride kadaj zopet čas, da se ustanové učilnice za kmetijstvo, mikavno je, da vidimo, kako je drugod.

Poglejmo v tako šolo v Švajcju v Krajclingu v turgavskem kantonu, kako je ondi.

V kmetijsko to šolo se jemljejo mladenči od 14. do 20. leta, ki so že v kakošno tako imenovano sekundar- ali real-šolo hodili, in se za kmetijstvo pripraviti in izuriti hočejo.

Šola se začne vsako leto o začetku vélikega travna ali maja. Drug čas se učenci ne jemljejo; oglašiti pa se znajo kadar si bodi, toda saj 6 tednov prej, ko se šola začne, pri vodju šole.

Šola trpi dve leti, in učenec, ki va-njo pride, je dolžan saj eno leto v nji ostati.

V šolo jemlje učence šolski odbor po prejšnji poskušnji, ki je navadno o začetku šole.

Ko kdo v šolo pride, mora prinesiti seboj krstno pismo, — list, da je pri sv. obhajilu bil, — list, da so mu bile kozé vcepljene, in tudi domovni list podati, in na račun stroškov, ki se pa še le pozneje na tanko izvedó, za tri mesece plačati; tudi mora potrebno perilo s številko, ki se mu določi, zaznamovano, seboj prinesiti. Treba mu je pa saj 8 srajic in ravno toliko rut in brisal. Sicer se učenci v domači trdni in priprosti obleki najraje vidijo. V šoli se pere le enkrat na mesec.

Stroški za poduk, živež in perilo niso naprej določeni. Plačilo za poduk znese za tiste, ki niso Turgavčani, vsak teden po 1 gold. 30 kr.; za Turgavčana pa prvo leto po 40 kr., in drugo leto le po 30 kr. Stroški za živež so razdel stroškov hišovanja, ki se še le konec leta izvejo. Ta razdel znese po ceni živeža za vsakega 1 gold. 30 kr. do 2 gold. na teden. Posteljo, to je odejo, podzglavje in rjuhe, sme učenec seboj prinesiti; posteljišče pa in vse drugo dobé vsi učenci v šoli za 5 gold. 24 kr. na leto.

Stroški znesejo tedaj pri tako nizki ceni živeža za Turgavčana 80 do 90 gold., za ptujca pa 140 do 150 gold. Šolski prazniki, ki štiri do šest tednov trpé, se učencu, če jih v šoli ne doprinese, vštejejo in od letne plače odbijejo.

Poglavni namen te kmetijske šole je, glavo, srce in roko učencev za življenje izuriti. Ta namen doseči, jih učé trije ali štirje učitelji, vsak teden poleti 30 do 36, in pozimi 45 do 50 ur: kršanski nauk, kmetijstvo, vredovanje računskih zapisnikov, navadno in vikše računstvo (aritmetiko in matematiko), zemljemerstvo, kemijo, zgodovino, zemljeznanstvo.

Da se kmetijskih del vadijo, obdelujejo učenci pod vodstvom enega ali dveh delovoditeljev in nekoliko pomočnikov 80 oralov veliko zemljišče, ki ima 40 oralov njiv, 6 oralov vinogradov, 25 oralov senožet in 9 oralov zemlje, po kateri stelja raste. Pri vsem se posebno na to gleda, da se učenci deláje misliti, in mislé delati učé. Sicer je kmetijska šola omikovalnica: učenci živé vkup, in učitelji pazijo na-nje noč in dan.

Poleti se sploh polovica dneva za kmetijska dela porabi, spremenjaje vsak teden učence prvega leta dopoldne in popoldne. Pozimi se porabite le kaki dve uri za rokodela domá in v delavnici. Pozimski tečaj trpi od začetka listopada (novembra), do konca sušca (marca). Konec pozimskega tečaja je v pričo šolskega odbora očitna poskušnja, po kateri spomladanski prazniki nastopijo.

Živež je po domače priprost; zjutraj ovsen sok in kruh; ob devetih kos kruha in kozarec mošta ali mleka, ali tudi sadje; opoldne juha, meso in zelenjava s kruhom in moštom; ob štirih popoldne kakor ob devetih pred poldnem; zvečer juha s kruhom in mošt, ali juha in zelenjava.

Podučne stvari.

Občina in ženitev.

Med opravila, ktera zdaj prejema nova občinska glavarstva, spada tudi spisovanje oglasnic za ženitve. Praša se: kako bo o tem ravnati? je li treba prošnje zaročencev do glavarstva? pisane ali ustmene? morata kupiti štempelj? kako naj se spisujejo oglasnice? itd.

Odgovarjamo najprvo, da je dobro treba ločiti

dovoljenje v ženitev od njenega oglaševanja ali naznanjevanja. Dovoljenja političnega v deželah nekdanje ljubljanske gubernije (to je, na Kranjskem in Koroškem) nihče ne potrebuje, da bi se oženil, bodi si kmet ali gospod, bogatin ali siromak. Ukaz imenovane gubernije dne 1. marca 1832 pod št. 4264*) zapoveduje kratko tako: „Že po cesarskih patentih leta 1782. za stran odpravljenja sužnosti se na Kranjskem sme vsak oženiti brez ovire in na Koroškem za to ni drugzega treba, kakor samo oglasnice.“ Postavne zadržke ženitev našteva knjiga občnih državljanskih postav, in kjer tacih zadržkov ni, si gosposka ne sme drzniti, da bi ljudém kratila pravice, ktere so jim dane od najvišega vladarja. Tedaj nima gosposka o tem drugzega opravila, kakor da brez vsega ustavljanja zaročencem daje oglasnice za zakon, ktere so koristne zgolj zavolj vojaščine, da duhovni zaročence, kateri jim donašajo oglasnice, lahko poročujejo brez skrbi za stran vojaških zadržkov. V oglasnici pa nima biti nikakoršno politično dovoljenje v zakon, in ljudje v naših deželah ne potrebujejo nobenega dovoljenja za ženitev od uradnije (cesarske gosposke). Gole oglasnice se morajo zaročencem vselej radovoljno dajati brez plačila in brez štemplja.

Spisovanje oglasnic je zdaj naloženo občinam ali soseskam (na Kranjskem po §. 28 stavku 8 nove občinske postave), in kakor nekdanj kantonske gosposke (pecirki), tako zdaj občine in njih glavarstva ne morejo nikomur braniti, da bi se ženil,**) da bi zahtevale za ženitve kacih prošinj za dovoljenje, ali štempelj ali celó plačila. Kdor se misli oženiti, ta nima druge dolžnosti proti občini ali soseski, kakor da se oglasi ustmeno pri glavarstvu, to je, pri vélicem županu ali nadžupanu, ta pa mu mora spisati in izročiti oglasnico. To je vse. Oglasnico potem zaročenca neseta v farovž gospodu, in — Bog daj srečo! Potrebno pa je, da se v občini vé, komu so bile ženitevske oglasnice dane, napravi naj se tedaj poseben zapisnik, v katerem se bodo zapisovale po vrsti številke, imena, priimki in pridevki, stan in stanovanje zaročencev in dnevi izdajanja oglasnic.

Ni treba ne prošnje, ne štemplja, ne občinskega dovoljenja.

(Za kopito zapisnikovo.)

Številka . . .

Ženitevna oglasnica.

Glavarstvo občine J. potrjuje, da sta se mu ženin J. J. in nevesta J. J. iz J. oglasila kot zaročenca za ženitev.

Glavarstvo občine J. dne

*J. J.
nadžupan.*

Slovstvene stvari.

Moje misli o „nervu“ in „živcu.“

Dovolite mi „Novice“ prostorček, da tudi jaz, našaje se na 33. list, v vaših listih spregovorim besedo o „nervu“ pa „živcu“; saj upam, da vstrežem vaši ljubezni do naroda slovenskega in njegove omike.

*) Laib. Prov. Ges. Sammlg. 15. zvez. 24. str. Pis.

***) Žalibog, da manjšini deželnega zbora 1865. ni bilo mogoče podreti te „frajosti“, ktera pregloboko sega v žep soseskin — ako se ženijo ljudje le „na hlače“ brez premoženja, brez zagotavljenega zaslužka, ženska pa tudi ničesa nima drugzega kakor lastnost otrók poroditi, ki jih s stariši vred naposled mora rediti — soseska, ktera včasih sama nič nima! Al zdaj veljá še ta „liberalna“ postava in županje se je ne morejo odkrižati. Vred.